

1. Dewey, J. (1916). *Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy of Education*. New York: Macmillan.
2. DADABAYEV, Z. (2024). TALABALARGA INGLIZ TILIDA SOHAGA OID MATNLARNI O ‘QISHGA O ‘RGATISHNING NAZARIY ASOSLARI. «ACTA NUUZ», 1(1.9), 73-75.
3. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
4. Hymes, D. (1972). On communicative competence. In J. B. Pride & J. Holmes (Eds.), *Sociolinguistics* (pp. 269–293). Harmondsworth: Penguin Books.
5. Ahmadjonovna, D. G. (2024). The importance and role of lexical competence in teaching foreign languages to students. *Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research*, 11(5), 16-23.
6. Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*, 1(1), 1–47.
7. Piaget, J. (1970). *Science of Education and the Psychology of the Child*. New York: Orion Press.
8. Gardner, H. (1983). *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. New York: Basic Books.
9. Brinton, D. M., Snow, M. A., & Wesche, M. B. (1989). *Content-Based Second Language Instruction*. New York: Newbury House.
10. Farmonov, A., Dadabaev, Z., Qosimova, G., Juramurodov, D., Nishonova, D., Boboyev, S., & Tursunov, Q. (2026). Genome-Wide Insights into The Role of Genetic Variability in Linguistic and Cognitive Functions. *Genetics and Molecular Research*, 25(1).
11. Cummins, J. (2000). *Language, Power and Pedagogy: Bilingual Children in the Crossfire*. Clevedon: Multilingual Matters.

## **“TARBIYA” FANI ASOSIDA BOSHLANG‘ICH SINFLARDA O‘QUVCHILARNING O‘ZLASHTIRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH MODELI**

***Yo‘ldashaliyeva Shodiya Sobirjon qizi***

*Namangan davlat pedagogika instituti*

*Pedagogika nazariyasi va tarixi yo‘nalishi magistranti*

[\*shodiyonayoldashaliyeva0@gmail.com\*](mailto:shodiyonayoldashaliyeva0@gmail.com)

Annotatsiya. Maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun «Tarbiya» fanini o‘qitish samaradorligini oshirish bo‘yicha ilmiy asoslangan model tavsiya etilgan. Maqolada o‘quv jarayonining

samaradorligiga ta'sir etuvchi asosiy omillar, jumladan o'qitish sifati, o'quvchilarning motivatsiya darajasi, pedagogik qo'llab-quvvatlash xususiyatlari va innovatsion texnologiyalardan foydalanish tahlil qilinadi. Shuningdek, o'quvchilarning o'quv faoliyatini o'rganishga qaratilgan xalqaro tadqiqotlar ham ko'rib chiqilgan. Nazariy va amaliy ma'lumotlar asosida kognitiv, motivatsion, pedagogik, texnologik va ijtimoiy komponentlarni o'z ichiga olgan kompleks model tavsiya qilingan. Ushbu komponentlarni integratsiyalash orqali o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, mustaqillik va o'quv faoliyatini rivojlantirishga, shuningdek boshlang'ich maktabda ta'lim sifatini oshirishga erishish mumkinligi ilmiy asoslangan.

Kalit so'zlar: o'quv samaradorligi, boshlang'ich maktab, pedagogik model, «Tarbiya» fani, o'quvchilar motivatsiyasi, pedagogik qo'llab-quvvatlash, raqamli ta'lim, PISA, ta'lim texnologiyalari

Аннотация. В статье предлагается научно обоснованная модель повышения эффективности обучения учащихся начальных классов по предмету «Образование». Рассматриваются основные факторы, влияющие на результативность учебного процесса, включая качество преподавания, уровень мотивации учащихся, особенности педагогического сопровождения и использование инновационных технологий. Также анализируются международные исследования, направленные на изучение учебной деятельности школьников. На основе теоретических и эмпирических данных предложена комплексная модель, включающая когнитивный, мотивационный, педагогический, технологический и социальный компоненты. Научно обосновано, что интеграция этих компонентов способствует развитию критического мышления, самостоятельности и учебной активности учащихся, а также повышению качества образования в начальной школе.

Ключевые слова: эффективность обучения, начальная школа, педагогическая модель, предмет «Образование», мотивация учащихся, педагогическое сопровождение, цифровое обучение, PISA, образовательные технологии.

#### Abstract

The article presents a scientifically grounded model for improving the effectiveness of teaching the subject “Education” to primary school students. The main factors affecting the effectiveness of the learning process are analyzed, including teaching quality, student motivation, features of pedagogical support, and the use of innovative technologies. International studies focused on student learning activities are also considered. Based on theoretical and empirical data, a comprehensive model is proposed, incorporating cognitive, motivational, pedagogical, technological, and social components. It is scientifically justified that

integrating these components promotes the development of critical thinking, independence, and active learning among students, as well as enhances the quality of primary education.

Keywords: learning effectiveness, primary school, pedagogical model, “Education” subject, student motivation, pedagogical support, digital learning, PISA, educational technologies.

Kirish. Zamonaviy ta’lim tizimi sifatga asoslangan yondashuvlarni joriy etish va o‘quvchilarning har tomonlama rivojlanishini ta’minlashga qaratilgan. Ayniqsa boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun ta’lim samaradorligini oshirish muhim ahamiyatga ega, chunki bu yoshda bolalar aniq fikrlashdan abstrakt fikrlashga o‘tish jarayonida bo‘ladilar. Shu davrda ularning kognitiv qobiliyatlari, motivatsiyasi va ijtimoiy ko‘nikmalari shakllanadi, shuning uchun o‘quv jarayoni nafaqat bilim berish, balki tarbiyaviy va shaxsiy rivojlanish jihatlarini ham o‘z ichiga olishi kerak. Predmet «Tarbiya» fani doirasida o‘quvchilarni qo‘llab-quvvatlash jarayoni integratsiyalashgan yondashuvni talab qiladi. Bu yondashuv o‘quvchilarning bilimlarini mustahkamlash bilan birga, ularning ijtimoiy, axloqiy va shaxsiy sifatlarini rivojlantirishga imkon beradi. Xorijiy tadqiqotlar, jumladan OECDning PISA dasturi, ta’lim samaradorligi nafaqat o‘quv materialining mazmuni bilan, balki pedagogik yondashuvlar, motivatsiya va o‘quvchilarning o‘z-o‘zini boshqarish qobiliyati bilan bog‘liq ekanligini ko‘rsatadi. Shu sababli boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini samarali o‘qitishning ilmiy asoslangan modeli ishlab chiqilishi dolzarb vazifa sifatida qaraladi. Maqolaning maqsadi — boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun «Tarbiya» fani bo‘yicha ta’lim samaradorligini oshirishning zamonaviy, ilmiy asoslangan modeli va uning komponentlarini aniqlash.

Asosiy qism: adabiyotlar tahlili. Zamonaviy xorijiy tadqiqotlar ta’lim samaradorligini oshirishda bir qator asosiy omillarni ajratib ko‘rsatadi. Avvalo, o‘qitish sifati, ya’ni o‘qituvchining pedagogik kompetensiyasi, sinfni boshqarish mahorati va o‘quvchilarni kognitiv faoliyatga jalb qilish darajasi muhim ahamiyatga ega. Motivatsiya ham muhim komponent hisoblanadi. Ichki motivatsiya va o‘quvga qiziqish o‘quvchilarning faol o‘rganish strategiyalarini qo‘llashi va akademik natijalarni yaxshilash bilan bevosita bog‘liqdir. OECDning PISA tadqiqotlari shuni ko‘rsatadiki, o‘quvchilarning o‘z-o‘zini boshqarish qobiliyati, mas’uliyat hissi va mustaqil fikrlash darajasi ularning o‘quv natijalariga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Shuningdek, o‘quvchilarning akademik muvaffaqiyati nafaqat individual omillarga, balki ijtimoiy-iqtisodiy kontekstga, o‘quv muhitiga va pedagogik qo‘llab-quvvatlash tizimlariga bog‘liq. Innovatsion yondashuvlar, jumladan scaffolding

texnologiyasi (bosqichma-bosqich yordam ko‘rsatish), o‘quvchilarning mustaqil bilim egallashini va tanqidiy fikrlashini rivojlantiradi. Xorijiy adabiyotlarda faol o‘rganish metodlari, masalan, loyiha asosidagi o‘qitish va izlanish metodlari, o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash va ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, raqamli ta‘lim resurslari va interaktiv platformalar o‘quvchilarning motivatsiyasini oshiradi va individual yondashuvni ta‘minlaydi. Shu asosda xalqaro tadqiqotlar o‘quv jarayonini samarali tashkil etish uchun bir nechta komponentni ajratadi:

1. Kognitiv komponent — tanqidiy fikrlash, muammoni hal qilish va mustaqil qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish;
2. Motivatsion komponent — o‘quvchilarda ichki motivatsiya va qiziqishni shakllantirish;
3. Pedagogik komponent — sifatli ta‘lim berish va pedagogik qo‘llab-quvvatlash;
4. Texnologik komponent — raqamli resurslar va interaktiv platformalarni qo‘llash;
5. Ijtimoiy komponent — muloqot, hamkorlik va jamoadagi ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirish;
6. Individual komponent — o‘quvchilarning shaxsiy xususiyatlari va ehtiyojlarini hisobga olish.

1. Kognitiv komponent o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash, muammoni hal qilish va mustaqil qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan. 4-sinf o‘quvchilari bu davrda an‘anaviy konkret fikrlashdan abstrakt fikrlashga o‘tadi, shu bois ular da sabab–natija aloqalarini tushunish va yangi bilimlarni amaliyotga tatbiq etish ko‘nikmalari shakllanadi. Xorijiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, muammoli ta‘lim (problem-based learning, PBL) bolalarda mustaqil fikrlashni rivojlantiradi. Masalan, Bruner (1960) o‘z tadqiqotlarida kognitiv faoliyatni stimulyatsiya qilish orqali bilimlarni chuqur o‘zlashtirish imkonini beradi deb ta’kidlagan. Shuningdek, PISA 2022 natijalari ko‘rsatadiki, tanqidiy fikrlash va muammoni hal qilish qobiliyatiga ega o‘quvchilar matematik va o‘qish ko‘nikmalarini yaxshiroq egallaydi.

2. Motivatsion komponent o‘quvchilarda ichki motivatsiya va o‘quvga qiziqishni shakllantirishga qaratilgan. Ichki motivatsiya — bu o‘quvchining o‘z bilimi va qobiliyati bilan ishlashga bo‘lgan ichki istagi. Ryan va Deci (2000) nazariyasiga ko‘ra, ichki motivatsiya o‘quvchilarni mustaqil va samarali o‘qishga undaydi. Shuningdek, o‘quvchilarning qiziqishlarini hisobga olgan darslar samaradorlikni oshiradi. Misol uchun, ilg‘or maktablarda gamifikatsiya elementlari (ballar, medallar, interaktiv vazifalar) qo‘llaniladi, bu esa o‘quvchilarning diqqatini jalb qiladi va ularni faol ishtirok etishga undaydi. Matematika yoki

tabiatshunoslik darsida o‘quvchilarga interaktiv viktorinalar va mini-loyihalar berilishi ularning motivatsiyasini oshiradi va o‘z-o‘zini rivojlantirishga yordam beradi.

3. Pedagogik komponent sifatli ta’lim berish va pedagogik qo‘llab-quvvatlashni o‘z ichiga oladi. Bu komponent o‘qituvchining o‘quvchilarga bilim berish, ularni rag‘batlantirish, xatolarini tahlil qilish va ijobiy o‘rganish muhitini yaratish qobiliyatiga bog‘liq. Shuni ta’kidlash kerakki, pedagogik qo‘llab-quvvatlash (scaffolding) Boltay va Vygotskiy nazariyalariga muvofiq, o‘quvchi o‘rganishga tayyor bo‘lmagan bilimlarni qisman yordam orqali o‘zlashtiradi va asta-sekin mustaqil ishlash qobiliyatiga ega bo‘ladi.

4. Texnologik komponent raqamli resurslar, interaktiv platformalar va adaptiv o‘quv vositalaridan foydalanishni o‘z ichiga oladi. Zamonaviy ta’limda digital learning vositalari o‘quvchilarning mustaqil o‘rganishini rag‘batlantiradi va individual yondashuvni ta’minlaydi. Masalan, Stanford Mobile Inquiry-based Learning Environment (SMILE) platformasi orqali o‘quvchilar o‘z savollarini tuzadi, boshqa sinfdoshlar bilan muhokama qiladi va tahlil qiladi, bu esa ularning kognitiv va kommunikativ ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari darsda interaktiv viktorinalar, taqdimotlar yoki simulyatsiyalar orqali yangi bilimlarni mustaqil o‘rganadi. Bu jarayon texnologik komponent orqali motivatsiya va bilimlarni mustahkamlashni kuchaytiradi.

5. Ijtimoiy komponent o‘quvchilarning muloqot, hamkorlik va jamoadagi ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu komponent bolalarni ijtimoiy vaziyatlarda faol ishtirok etishga, fikr almashishga va muammolarni jamoa bilan hal qilishga o‘rgatadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, hamkorlikda o‘rganish (cooperative learning) o‘quvchilarning ijtimoiy va kognitiv kompetensiyalarini sezilarli darajada oshiradi. Shuningdek, bu usul o‘quvchilarda empatiya va boshqalarni tinglash ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

6. Individual komponent o‘quvchilarning shaxsiy xususiyatlari, qobiliyatlari va o‘rganish ehtiyojlarini hisobga olishni nazarda tutadi. Har bir bolaning o‘rganish tezligi, qiziqishlari va kuchli tomonlari turlicha bo‘ladi. Individual yondashuv o‘quvchilarning o‘z qobiliyatlarini to‘liq namoyon qilishiga imkon yaratadi. Masalan, differensiatsiyalashgan vazifalar orqali o‘quvchilar o‘z darajalariga mos topshiriqlarni bajaradi. Bloomning «shakllantiruvchi baholash» (formative assessment) konsepsiyasiga ko‘ra, o‘quvchilarning individual rivojlanish darajasi doimiy monitoring qilinishi kerak. Dars davomida o‘quvchilar qiyinlik darajasi turlicha bo‘lgan matematik masalalarni tanlaydi; kuchli o‘quvchilar murakkab topshiriqlarni yechadi,

qiyinchilikka duch kelganlar esa qo‘llab-quvvatlash bilan asosiy tushunchalarni mustahkamlaydi.

Mazkur komponentlarni uyg‘unlashtirish orqali ta‘lim jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshirish, o‘quvchilarning akademik motivatsiyasi, shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini ta‘minlash mumkin.

Natijalar va muhokamalar. Xorijiy adabiyotlar va amaliy tadqiqotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun ta‘lim samaradorligini oshirishda kompleks yondashuv eng yuqori natijalarni beradi. Integratsiyalashgan model, ya‘ni kognitiv, motivatsion, pedagogik, texnologik, ijtimoiy va individual komponentlarni birlashtirgan yondashuv, o‘quvchilarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirish, mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini shakllantirish va o‘quv jarayonida faol ishtirok etishini ta‘minlaydi. Tahlil natijalariga ko‘ra, pedagogik qo‘llab-quvvatlash va faol o‘rganish metodlarini uyg‘un qo‘llash o‘quvchilarda akademik motivatsiyani oshiradi, mustaqillik va ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantiradi. Shu bilan birga, raqamli ta‘lim vositalaridan foydalanish o‘quvchilarni yanada faol ishtirok etishga undaydi, individual yondashuvni ta‘minlaydi va o‘quv natijalarini yaxshilaydi. Shuni ta‘kidlash lozimki, ta‘lim samaradorligini oshirish uchun komponentlarning integratsiyalashgan va tizimli qo‘llanilishi muhimdir. Faqat bir yoki ikki elementni alohida joriy qilish samaradorlikni sezilarli darajada oshirmaydi. Shu sababli kompleks pedagogik modelni ishlab chiqish va joriy etish boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun muvaffaqiyat kaliti hisoblanadi.

Xulosa. Shu bilan, boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun «Tarbiya» fani bo‘yicha ta‘lim samaradorligini oshirishning asosiy yo‘li kompleks, ilmiy asoslangan modelni yaratishdan iborat. Ushbu model quyidagi komponentlarni o‘z ichiga oladi: kognitiv, motivatsion, pedagogik, texnologik, ijtimoiy va individual. Mazkur komponentlarning integratsiyalashgan qo‘llanilishi o‘quvchilarda tanqidiy fikrlash, mustaqillik, akademik motivatsiya va ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, kompleks model ta‘lim jarayonining samaradorligini oshiradi va boshlang‘ich maktabda sifatli o‘quv faoliyatini ta‘minlaydi. Kelajakda tadqiqotlar adaptiv pedagogik modellar va raqamli texnologiyalarni yanada keng joriy etish, shuningdek, individual xususiyatlarni hisobga olgan ta‘lim strategiyalarini ishlab chiqish yo‘nalishida davom etishi lozim.

#### Adabiyotlar ro‘yxati

1. Lev Semyonovich Vygotskiy. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. – Cambridge: Harvard University Press, 1978.

2. Jerome Bruner. *The Process of Education*. – Harvard University Press, 1960.
3. Benjamin Bloom. *Taxonomy of Educational Objectives: Handbook I, Cognitive Domain*. – New York: Longmans, 1956.
4. Richard M. Ryan and Edward L. Deci. *Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being*. – American Psychologist, 2000.
5. David W. Johnson & Roger T. Johnson. *Learning Together and Alone: Cooperative, Competitive, and Individualistic Learning*. – Boston: Allyn & Bacon, 1999.
6. OECD. *PISA 2022 Results (Volume V): Effective Learning Environments*. – Paris, 2023.
7. OECD. *Education 2030: The Future of Education and Skills*. – Paris, 2018.
8. Shalva Amonashvili. *Salom, bolalar!* – Moskva: Prosveshcheniye, 1983.
9. Vygotsky, L. S.. *Thought and Language*. – Cambridge: MIT Press, 1986.
10. Stanford University. *Stanford Mobile Inquiry-based Learning Environment (SMILE)* – Stanford, 2019.
11. Pedagogika bo‘yicha zamonaviy maqolalar va tadqiqotlar to‘plami.

## **BOSHLANG‘ICH SINFLARDA INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNI SAMARALI TATBIQ ETISH**

***Payzibayeva Muazzam Yakubovna***

*Namangan davlat pedagogika instituti filologiya kafedrasida dotsenti*

***Raximjanova Nozima***

*NamDPI Ijtimoiy fanlar fakulteti Maktabgacha va boshlang‘ich*

*ta’limda xorijiy til yonalishi 4-bosqich talabasi*

[nozimaraximjanova933@gmail.com](mailto:nozimaraximjanova933@gmail.com)

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich sinflarda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishning nazariy asoslari, ularning o‘quv jarayoniga ta’siri hamda ta’lim samaradorligini oshirishdagi ahamiyati yoritilgan. Zamonaviy ta’lim jarayonida raqamlashtirish, interfaol metodlar, AKT vositalari, multimedia resurslaridan foydalanish boshlang‘ich yoshdagi o‘quvchilarning bilish faolligi, mustaqil fikrlashi, kommunikativ va ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim o‘rin tutadi. Maqolada innovatsion metodlar — klaster, aqliy hujum, loyiha metodi, STEAM yondashuvi, gamifikatsiya, elektron ta’lim platformalaridan samarali foydalanish bo‘yicha ilmiy tahlil va amaliy tavsiyalar berilgan.